

ส่องผี เลาะผ้า ในสาปภูษาและรอยไหม

Observing the Ghost, Unseaming the Silk in the *Sab Phu Sa* and the *Roi Mai*

สิขรินทร์ สนิทชน¹ | Sikharin Snitchon

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานวนิยายผีของพงศกรว่า มีอุดมการณ์หรือแนวคิดเชิงสังคมใดบ้างที่กำกับความหมายของ “ผี” และ “ผ้า” ในนวนิยายเรื่องสาปภูษาและรอยไหม ผลการศึกษาพบว่า ขอบเขตความสามารถของตัวละครผีในนวนิยายทั้งสองเรื่อง ถูกกำหนดด้วยชนชั้น โดยหากมีชนชั้นที่สูงก็จะมีพลังอำนาจมากตามไปด้วย ส่วนเรื่องเพศจะส่งผลกระทบต่อบทบาทของตัวละครผีในแง่ของคุณธรรมและความดีงาม ซึ่งเพศหญิงมักตกเป็นรองฝ่ายชาย ทั้งยังพบอีกว่า ผ้าไหมในนวนิยายถูกใช้เป็นพื้นที่เพื่อแย้งชิงความหมายเชิงชาติพันธุ์ระหว่างความเป็นไทยและความเป็นลาว ซึ่งความเป็นไทยถูกตัวบทจัดวางให้อยู่เหนือกว่าความเป็นลาว

คำสำคัญ : นวนิยายผี ชนชั้น เพศสถานะ ชาติพันธุ์

¹สำเร็จการศึกษา ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Abstract

This article has studied ghost stories written by Pongsakorn, a Thai novelist, to find out which social ideologies and thoughts were used to define “ghost” and “silk” in two novels called the Sab Phu Sa (The Cursed Cloth) and the Roi Mai (The Memory in Silk). The findings showed that the abilities of ghost characters in both stories were determined by their social class; the higher the social class, the stronger the power. The ideology of gender also affected the ghost characters in terms of morality, in which females were usually inferior to males. Moreover, it was found that the silk was used as a symbol for the struggle between ethnic meaning of “Thainess” and “Laoness” and both stories place Thainess above Laoness.

Keywords : Ghost Story, Social Class, Gender, Ethnic

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงนักเขียนแนวผีในประเทศไทย ชื่อของมือประพันธ์ชั้นครูอย่าง เหม เวชกร และจินตวีร์ วิวัธน์ หรือแก้วแก้ว มักจะได้รับการตอบรับที่ดีเสมอ ด้วยวรรณศิลป์เฉพาะตัวที่ก่อให้เกิดความรู้สึกสยดสยองและความรู้สึกกลับเมื่อได้อ่าน ส่งผลให้ได้รับความนิยมนายาวนานจนยากที่นักเขียนรุ่นใหม่จะทำได้ กระนั้น ยังมีนักเขียนที่น่าสนใจคนหนึ่งคือ พงศกร ผู้สร้างงานที่มี “ผี” เป็นตัวเอกของเรื่องจนเป็นแนวทางหลักกับทั้งมีผู้ติดตามจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะนวนิยาย “ผี - ผ่า” ซึ่ง *นวนิยายเกี่ยวกับ “ผ่า” ที่สร้างชื่อเสียงให้พงศกร ก็คือ เรื่อง “สาปภูเขา” และ “รอยไหม” (จินณะ, 2554 : 119)*

จุดเด่นที่ทำให้นวนิยายทั้งสองได้รับความนิยม คือ การนำผ้าซึ่งเป็นวัฒนธรรมวัตถุที่แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์และวิถีวัฒนธรรมมาผูกเป็นโครงเรื่องกับความลึกลับของวิญญาณได้อย่างกลมกลืนและน่าติดตามอ่าน (จินณะ, 2554 : 119) จนสาปภูเขา

ได้รับการตีพิมพ์ซ้ำ 5 ครั้ง ส่วนรอยไหมได้รับการตีพิมพ์ซ้ำถึง 7 ครั้ง ความน่าสนใจอีกประการหนึ่งของนวนิยายผีผ้า คือ คำสัมภาษณ์ของพงศกรที่ว่า

*คนเราเวลาจะดูเรื่องประวัติศาสตร์ เรื่องวัฒนธรรมมักจะทำให้
ความสำคัญกับเอกสารที่เป็นตำราหรือหนังสือค่อนข้างมาก ทั้งที่จริง ๆ
แล้ว บันทึกทางประวัติศาสตร์ บันทึกทางวัฒนธรรมของไทยยังมีอีก
หลายสิ่ง ผ่าก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ถือเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์และ
วิถีวัฒนธรรม*

(จินณะ, 2554 : 120)

จากทัศนะดังกล่าวทำให้ทราบว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้บันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์มีหลายอย่าง ซึ่งผ้าถือเป็นหนึ่งแหล่งข้อมูลของพงศกรในการสร้างสรรค์ผลงาน ในแง่จึงทำให้สาปภูษาและรอยไหมเป็นงานเขียนที่มากกว่าการให้ความบันเทิง เพราะบรรจุข้อมูลเชิงสังคมไว้ด้วย จากเหตุดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษานวนิยายทั้งสองเรื่องว่าภายใต้เรื่องราวความน่ากลัวของชีวิตหลังความตาย และการทอผ้าที่งดงาม มีอุดมการณ์หรือแนวคิดเชิงสังคมใดกำกับการดำเนินเรื่อง และมีอำนาจใดควบคุมความหมายของ “ผี” และ “ผ้า” ในนวนิยายของพงศกร โดยบทความนี้จะศึกษาเฉพาะเรื่องสาปภูษาและรอยไหมเท่านั้น เนื่องจากนวนิยายทั้งสองนี้กล่าวถึงประเด็นผู้หญิงและชนชาติลาวเหมือนกัน

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับนวนิยายผี แนวคิดเรื่องเพศสถานะ ชนชั้น และชาติพันธุ์ จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา และนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis)

ผลการศึกษา

สาปภูเขา เล่าถึง *เจ้าสีเกิด* เจ้าหญิงจากเวียงจันทน์ที่ถูกจิตอาฆาตไว้กับผ้าห่มสะพัก และใช้ผ้านี้เป็นสื่อเพื่อสิ่งใหม่พิม จนหญิงสาวแสดงพฤติกรรมเกี้ยวกราด นอกจากนั้นเหตุการณ์ลึกลับยังเกิดขึ้นกับคนใกล้ชิดใหม่พิมบ่อยครั้ง จากเหตุนี้ตัวละครอื่นในเรื่องจึงร่วมกันหาคำตอบและพบว่า ผ้าของเจ้าสีเกิดเป็นที่มาของปัญหา ก่อนจะช่วยกันกำจัดผ้าห่มสะพักผืนดังกล่าวพร้อมกับดวงวิญญาณของเจ้าสีเกิด ส่วน *รอยไหม* เป็นเรื่องของเรริน หญิงสาวชาวไทยที่ได้พบผ้าไหมที่ยังทอไม่เสร็จผืนหนึ่ง ด้วยความรู้สึกผูกพันกับผ้า เธอจึงทอส่วนที่เหลือต่อ เป็นเหตุให้ได้พบวิญญาณของเจ้าศิริวัฒนาที่รอคอยให้ผ้าไหมเสร็จสมบูรณ์ และวิญญาณของแม่ที่คอยขัดขวาง แต่ในที่สุดเรรินก็สามารถทอผ้าได้สำเร็จจนสามารถปลดปล่อยวิญญาณเจ้าศิริวัฒนาและกำจัดวิญญาณแม่ได้

1. ฝั๊ย ฝั๊ : ส่องฝั๊เห็นชนชั้น - เพศ

ตัวละคร “ฝั๊” ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในนวนิยายฝั๊ที่ละเอียดไม่ได้ เนื่องจากเป็นทั้งตัวสร้างบรรยากาศและเป็นความขัดแย้งหลักของโครงเรื่อง ดังจะเห็นว่าการปรากฏตัวของฝั๊มักจะสร้างความพริ้งต่อตัวละครอื่น ประกอบกับฉากที่มีดสลัวจึงยิ่งช่วยสนับสนุนให้บรรยากาศในนวนิยายน่ากลัวมากขึ้น นอกจากนี้ฝั๊ยังเป็นอุปสรรคสำคัญนับแต่เปิดเรื่อง เป็นเหตุให้ตัวละครไม่อาจสมหวังในเรื่องต่าง ๆ ก่อนจะดำเนินเรื่องด้วยการที่ตัวละครช่วยกันพยายามขจัดวิญญาณอันปัญหาสำคัญของนวนิยาย ซึ่ง “ฝั๊” ใน *สาปภูเขา* และ *รอยไหม* ทำหน้าที่ได้ครบถ้วน แต่ความน่าสนใจของฝั๊เจ้าสีเกิดใน *สาปภูเขา* และฝั๊เมี้ยกับฝั๊เจ้าศิริวัฒนาใน *รอยไหม* อีกประการหนึ่ง คือ เมื่อมองผ่านมิติชนชั้นและเพศแล้วทำให้เห็นว่า สิ่งทีกล่าวมานั้นส่งผลต่อขอบเขตของบทบาทและจุดจบของตัวละครในนวนิยาย

เจ้าสีเกิดเป็นเจ้าหญิงจากเวียงจันทน์ที่ถูกกวาดต้อนมาประเทศไทยเนื่องจากภาวะสงคราม ในคราวที่เจ้าอนุวงศ์ผู้เป็นลุงก่อกบฏแต่ไม่สำเร็จ จากเจ้าหญิงผู้สูงศักดิ์ เธอจึงตกอยู่ในฐานะเชลยและกลายเป็นเพียงบริวารของเสด็จพระองค์หญิงองค์หนึ่งของไทยเท่านั้น อีกทั้งยังถูกดูถูกอยู่ตลอดเวลา กระทั่งเจ้าสีเกิดมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับหม่อมเจ้าที่ตึงจึงเกิดความหวังว่าหากได้แต่งงานแล้วจะได้เลื่อนไปสู่สถานะที่ดีขึ้น แต่ก็ถูก

ขีดขวางจากผู้ใหญ่มากมายที่มองว่าเธอเป็นเพียงเชลยสงคราม ไม่ควรนำมาเป็นเมียเอก ความผิดหวังที่เกิดขึ้นผลักดันให้เจ้าสีเกิดเลือกใช้ไสยศาสตร์เพื่อเอาชนะ แต่ก็ถูกจับได้และถูกลงโทษอย่างรุนแรงเพราะกระทำความผิดอาญาแผ่นดิน หลังจากนั้นเจ้าสีเกิดจึงหาทางระบายความคับข้องใจด้วยการปักผ้าอันเป็นงานที่เธอชำนาญที่สุด อย่างไรก็ตามสิ่งที่ช่วยเยียวยาความเจ็บปวดกลับสร้างความชอกช้ำให้มากกว่าเดิมเมื่อหม่อมเจ้าทัด “ขอให้เธอปักผ้าห่มสะพักผืนหนึ่งให้หญิงตายเพื่อใช้ในงานแต่งงาน ผืนที่เธอกำลังปักอยู่นั้นก็ได้ เพราะจากนี้เธอคงไม่มีโอกาสได้ใช้มันอีกแล้ว” (พงศกร, 2556 : 531 - 532)

เหตุการณ์นี้จึงเป็นพางเส้นสุดท้ายที่ทำให้เจ้าสีเกิดตัดสินใจกระทำอัตวินิบาตกรรมพร้อมกับสาปแช่งทุกคนที่เกี่ยวข้อง ดังว่า

ลายสุดท้ายของผ้าทรงสะพักผืนงามปักเสร็จสิ้นลง [...]
 ดุงดงามไม่มีตำหนิแม้ผีเข็มเดียว สมกับผีมืออันเป็นเลิศของช่างปักผ้าเอก
 ประจำตำหนักเสด็จพระองค์หญิง [...] “พวกมันต้องเจ็บปวดยิ่งกว่าที่ข้า
 เจ้าเคยเจ็บ ปวดเสียยิ่งกว่าที่ข้าเจ้าเคยปวด ผ้าห่มสะพักผืนนี้จะนำความ
 ฉิบหายไปให้พวกมัน” พิณาค ฉิบหาย ย่อยยับ เหมือนอย่างกับที่ตัวของ
 หล่อนซึ่งเป็นผู้ปักผ้าผืนนี้ขึ้นด้วยหัวใจที่แหลกสลาย มันอยากได้ผ้าไป
 ข้าเจ้าก็ปักให้มันใช้สมใจแล้ว จากนั้นไป ข้าเจ้าขอเอาคืนบ้าง [...]
 “ทุกผีเข็ม ทุกเส้นไหม [...] ขอสาปขอแช่งพวกมันไปจนชั่ววันรันดร”

(พงศกร, 2556 : 9 - 10)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าชีวิตของเจ้าสีเกิดผันแปรตลอดเวลา โดยมีเรื่องขนชั้นเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ อาทิ การถูกลดฐานันดรจากเจ้าเป็นบริวารเพราะภาวะสงคราม ความรักไม่สมหวังเพราะความเป็นเชลย ก่อนจะถูกกดให้ต่ำที่สุดเมื่อเป็นนักโทษที่ต้องอาญาแผ่นดิน เจ้าสีเกิดจึงเป็นตัวละครที่ถูกจำกัดพื้นที่ทางขนชั้นอย่างมาก

เมื่อก้าวเข้าสู่โลกหลังความตาย ขนชั้นยังคงส่งผลต่อขอบเขตของบทบาทผีเจ้าสีเกิดอยู่ แม้เธอจะตายด้วยความอาฆาตพยาบาทที่น่าจะส่งเสริมให้มีอำนาจมาก ดังที่ธาดา (อ้างถึงใน จินณะ, 2554 : 12) กล่าวว่า

วิญญาณมีความสามารถได้มากมายหลายอย่าง [...] ทำเสียงต่าง ๆ ได้ ทำกลิ่นต่าง ๆ ได้ และทำกายหายไปได้ แต่วิญญาณส่วนมากไม่สามารถทำได้ครบ 3 อย่าง [...] เพราะต้องใช้พลังงานสูง วิญญาณจะมีพลังงานสูงได้ต้องเกิดจากการอุปทานยึดมั่นสูง เช่น อาสาทรุนแรง หึงหวงและห่วงอย่างมาก หรืออาจจะเป็นวิญญาณที่ก่อนตายมีสมาธิดี (จิณณะ, 2554 : 12)

แต่เจ้าสี่เกิดกลับไม่สามารถทำได้ครบ ต้องอาศัยร่างของผู้อื่นถึงจะสำแดงเดชได้ ดังว่า

“ไหมพิมเขาทำไปโดยไม่รู้ตัว “อะไร” ที่อยู่ในตัวเขาต่างหากที่ ทำให้เกิดเรื่องขึ้นมา [...] มีวิญญาณสิงอยู่ในร่างไหมพิม” (พงศกร, 2556 : 254)

ระดับความเป็นผีของเจ้าสี่เกิดจึงเป็นเพียงผีระดับล่าง ทั้งที่คุ้นสมบัติการตายควรเป็นผลให้เป็นผีระดับสูง

เมื่อพิจารณาต่อไปยังพบอีกว่าไหมพิม ตัวละครที่เจ้าสี่เกิดสิงร่างก็อยู่ในระดับล่างเช่นกัน เมื่อเปรียบเทียบกับตัวละครอื่นที่ผีเจ้าสี่เกิดสามารถครอบงำได้อย่างมณีกัญญา ตัวละครไหมพิมและมณีกัญญาเป็นตัวละครที่มีคุณสมบัติเหมือนกันเกือบทุกประการคือ เป็นผู้หญิง มีความรู้เรื่องผ้าโบราณ หลงใหลผ้าห่มสะพักของเจ้าสี่เกิด และมีปมเรื่องความรักที่ไม่สมหวังเช่นกัน แต่ไหมพิมจะด้อยกว่าในทุกทางนับแต่ฐานะทางการเงิน ไหมพิมเป็นพนักงานชั่วคราวที่ร้านผ้าของมณีกัญญา เธอมาจากครอบครัวคนธรรมดา ส่วนมณีกัญญาเป็นหลานของข้าหลวงในวังที่รับรู้เรื่องผ้าห่มสะพักมาก่อนด้วย และแม้ว่า จะมีความรู้เรื่องผ้าแต่มณีกัญญาก็กเป็นผู้ให้ความรู้เพิ่มเติมกับไหมพิม จึงอาจกล่าวได้ว่า ขนชั้นส่งผลต่อบทบาทของเจ้าสี่เกิดตั้งแต่ออนตายดังที่กล่าวไปแล้ว แม้เมื่อตายเป็นผีก็ถูกจัดเป็นผีระดับล่างที่มีสิทธิ์เลือกร่างเพื่อครอบงำได้เพียงคนระดับใกล้เคียงกันเท่านั้น อันเป็นการขบเน้นขอบเขตทางขนชั้นของตัวละครนี้อย่างชัดเจน ขณะที่ตัวละครผีเมียในรอยไหมกลับมีระดับชั้นที่ตีกว่าเจ้าสี่เกิด ดังว่า

สองผี เลาะผ้า ในสาปภูเขาและรอยใหม่

เรรินรับเอากระเป๋าจากรมือของสตรีผู้นั้นมา พยายามจะมองดู
หน้าหากเห็นไม่ถนัด [...] กลิ่นสาปสาบของอะไรบางอย่างโชยมากับสายลม
ที่จู่ๆ ก็กลับกระโชกแรง [...] เรรินเห็นเล็บยาวและแหลมคม สีดำสกปรก
จนดูแล้วไม่เหมือนมือมนุษย์ ผิวหนังบนมือที่จับหล่อนเอาไว้แน่นก็กระด่า
กระด้างเหมือนกับแผ่นหนังเก่าๆ [...] เสียงนั้นตะคอก “มึงต้องไปกับภู
ภูจะเอามึงไป”

(พงศกร, 2553 : 234 - 235)

จากคำบรรยายทำให้ทราบว่าแม้เมียจะมีฐานะเป็นบ่าว กลับมีคุณสมบัติของ
ผีระดับสูงอย่างครบถ้วนเพราะสามารถสร้างกลิ่น เสียง และกายหายไปได้พร้อมกัน ทั้งที่
เมื่อพิจารณาสาเหตุการตายแล้วจะพบว่า ตัวละครทั้งสองฆ่าตัวตายและมีความแค้นเป็น
เครื่องกำหนดจิตใจเช่นกัน ดังว่า

นางบ่าวใช้มีดปลายแหลมในมือแทงเข้าไปตรงลิ้นปีของตัวเอง
จนมิดค้ำม [...] ดวงตาเหลือกลานไปด้วยความอาฆาตพยาบาทอย่าง
รุนแรง ขณะที่ริมฝีปากขมขมิบราวกับกำลังสาปแช่งด่าทอ

(พงศกร, 2553 : 296)

ด้วยเหตุดังกล่าวตัวละครทั้งสองจึงควรสำแดงพลังได้เหมือนกัน แต่เมื่อเปรียบเทียบ
ตัวบททั้งสองเรื่องจะเห็นข้อจำกัดทางขนชั้นที่กำกับบทบาทของตัวละครอยู่ โดยเฉพาะ
เจ้าสีเกิดที่ถูกแนวคิดเรื่อง ขนชั้นกระทำอย่างรุนแรงกว่าผีเมีย

อย่างไรก็ตามเมื่อนำตัวละครผีเจ้าสีริ้วนามมาเปรียบเทียบกับผีเมียจะพบว่า
ลักษณะการตายของเจ้าสีริ้วนาคคล้ายกับผีเมีย คือ เป็นการตายด้วยภาวะที่จิตใจแค้นแค้น
แม้ไม่ใช่ความอาฆาตแต่เป็นความหึงหวง ดังที่ปรากฏคำพูดก่อนมะณิรินจะตายว่า

“ไม่ มะณีริน เขาบให้เจ้าฮักผู้อื่น เจ้าต้องแข็งแรง [...] ที่จะรอเจ้าอยู่ที่นี้จนกว่าเจ้าจะทอผ้าเสร็จแล้วเราจะแต่งงานกัน”

(พงศกร, 2553 : 453)

ด้วยเหตุนี้เมื่อตายไปแล้วเจ้าศิริวัฒนาจึงไม่สามารถไปเกิดได้เนื่องจากจิตใจผูกอยู่กับผ้าและตัวของมะณีรินและกลายเป็นผีที่แม่แต่ผีเมียยังหวาดกลัว ดังว่า

“เจ้าศิริวัฒนา” เสียงของนางปีศาจลั่นพร่าราวกับหวาดกลัว เมื่อเอ่ยถึงนามนั้น “เจ้าตามคุ้มครองมันอยู่ [...]”

(พงศกร, 2553 : 379)

ยิ่งไปกว่านั้นตัวบทยังแสดงให้เห็นว่าผีเจ้าศิริวัฒนาเป็นผีที่มีพลังสูงกว่าผีอื่น เพราะนอกจากจะปรากฏกายหยาบได้แล้วยังสามารถสร้างภาพนิมิตให้มนุษย์เห็นได้อีกด้วย ความว่า

ร่างสูงใหญ่ขยับเข้ามาใกล้จนเรรินได้กลิ่นหอมอ่อนๆ [...] มือแข็งแรงเอื้อมมาแตะผมของหล่อนแผ่วเบา [...] เขาจับเส้นผมที่ลุ่ยลงมาและตลบมุ่นกลับคืนให้หล่อน [...] “อยากรู้จริง ๆ หรือเจ้าริน [...] หลับตาลงสิ เจ้าริน หลับเสีย มะณีริน แล้วเราจะพาเจ้าไปดู”

(พงศกร, 2553 : 217 - 218)

จากบทสนทนาและคำบรรยายในรอยไหมชี้ให้เห็นว่าผีเจ้าศิริวัฒนามีอำนาจเหนือผีเมีย อย่างเห็นได้ชัด เพราะสามารถแสดงพลังได้มากกว่ากับทั้งทำให้ผีด้วยกันยำเกรงได้ ทั้งนี้อาจอธิบายได้ว่าชนชั้นที่สังกัดอยู่ในยามที่เจ้าศิริวัฒนาและเมียยังมีชีวิตยังคงตามมาส่งผลในโลกหลังความตายด้วย

นอกจากเรื่องชนชั้นแล้ว เรื่องเพศยังเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่ส่งผลต่อตัวละครผีในนวนิยายเรื่องสาปภูษาและรอยไหม ดังจะเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชายที่ดำเนินไปในสังคม ไม่ใช่ความสัมพันธ์ในระดับปัจเจกบุคคล แต่เป็นความสัมพันธ์ที่มี

สองผี เสาะผ้า ในสาปภูษาและรอยไหม

อำนาจอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง ระบบความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้นมานี้มีความเหลื่อมล้ำ ไม่ได้เท่าเทียม เป็นธรรมชาติและชอบธรรม ซึ่งฝ่ายที่ได้เปรียบจากรูปแบบความสัมพันธ์ คือผู้ชาย ขณะที่ผู้หญิงตกเป็นรองในทุกมิติ อำนาจเช่นนี้ เรียกว่า แนวคิดแบบชายเป็นใหญ่ หรือปิตาธิปไตย (สิขรินทร์, 2557 : 142) ทั้งนี้ นวนิยายผีของพงศกรทั้งสองเรื่องก็ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์นั้น โดยหากนำบทบาทของตัวละครผีทั้งสามมาจัดเป็นตารางอาจทำได้ดังนี้

ตารางที่ 1 : เปรียบเทียบบทบาทตัวละครผีภายใต้แนวคิดเรื่องเพศภาวะ

เจ้าสีเกิด, เม้ย	เจ้าศิริวัฒนา
ผีร้าย	ผีดี
เพศหญิง	เพศชาย
วิญญาณถูกกำจัด	วิญญาณถูกปลดปล่อย

จากตารางทำให้เห็นว่าตัวบทจัดวางบทบาทของผีไว้เป็นคู่ตรงข้ามอย่างชัดเจนยิ่งเมื่อพิจารณามิติของเพศผ่านมุมมองแบบปิตาธิปไตยประกอบกัน ยังทำให้เห็นอีกว่าความเป็นหญิง - ชาย ส่งผลต่อชะตากรรมของตัวละครในนวนิยายอย่างมาก เนื่องจากแนวคิดชายเป็นใหญ่เป็นระบบซึ่งผู้ชายในฐานะเป็นกลุ่มทางสังคมถูกสร้างหรือสถาปนาให้มีบทบาทฐานะสูงกว่า และมีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิง (อมรา, 2548 : 4) ผู้หญิงจึงมักถูกจัดวางให้เป็นเพศที่อ่อนแอ ไร้อำนาจ ดังนั้น การก้าวข้ามความเป็นคนไปสู่การเป็นผีจึงเปิดโอกาสให้ผู้หญิงกลับมากระทำการใด ๆ เพื่อทวงสิทธิ์ของตนเอง ดังว่า ผีผู้หญิง คือ ผีที่ยามมีชีวิตอยู่เป็นคนอ่อนแอแต่เมื่อเป็นผีก็จะกลายมามีอำนาจและคอยแก้แค้นคนพาลทั้งหลายที่เคยทำไว้กับตน (กำจร และสมสุข, 2552 : 84)

แม้แง่หนึ่งอาจพิจารณาได้ว่าตัวละครมีอำนาจต่อรองแล้ว แต่ก็ยังเป็นอำนาจที่ต้องแลกด้วยชีวิต ดังเช่น เจ้าสีเกิดที่เป็นเชลยและเม้ยที่เป็นบ่าวอันเป็นชนชั้นไร้อำนาจ ส่วนตัวละครชายอย่างเจ้าศิริวัฒนาสามารถกุมอำนาจได้ทั้งสองโลก คือ ขณะมีชีวิตก็มีตำแหน่งเป็นถึงว่าที่เจ้าอยู่หัวปกครองประเทศ เมื่อตายไปแล้วก็สร้างความยำเกรงแก่ผีอื่นได้ด้วย

การจัดวางตำแหน่งยังทำให้เห็นอีกว่าผู้หญิงถูกจัดให้อยู่ในด้านลบทั้งสิ้น นับแต่ บทบาทผีร้ายที่ดำรงความชั่วผู้คอยขัดขวางตัวละครอื่นในเรื่อง เช่น เจ้าสีเกตที่ขัดขวาง การทำลายผ้าเพื่อคงอำนาจของตนเอง หรือเมียที่ทำร้ายเรรินด้วยความแค้นจากอดีตชาติ เป็นต้น ส่วนเจ้าศิริวัฒนาคือผีดีที่ช่วยขจัดความชั่ว โดยการเปิดเผยเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้น ต่อตัวละครให้เข้าใจปัญหาในอดีตจนสามารถแก้ไขได้ด้วยดี จากบทบาทดังกล่าวนี้เอง เป็นผลให้ผีร้ายถูกกำจัด ดังกรณีผีเจ้าสีเกตว่า แทนไทจ้อเปลวเทียนเข้ากับมมหนึ่งของ ผ้าตาดทองก็บังเกิดเสียงลั่นดังเปรี้ยะของแล่งทอง ขณะเดียวกันนั้นภุมรีรู้สึกราวกับ อุบาทวณได้ยินเสียงหวีดร้องแหลมเล็กของสตรีผู้หนึ่งมาแต่ไกล (พงศกร, 2556 : 556) หรือผีเมียที่ว่า

เรรินนึกถึงเหรียญพระอุปคุตที่สาธุเจ้าจันทะรินมอบให้ติดตัว
ขึ้นมาทันใด [...] เสียงของใครก็ตามที่แฝงอยู่ในร่างชายหนุ่มกริตร้อง
โหยหวน ราวกับเจ็บปวดอย่างแสนสาหัส “โอ้ย อีมะณีริน” นางปีศาจร้าย
สะดุ้งสุดตัว “มึงทำอะไรกู” เกิดกรุ่นควันขาวสะอาดลอยขึ้นมาจาก
รอบลำคอของเขาราวกับผิวหนังบริเวณนั้นไหม้ไฟ มือที่กดเชือกลงกับ
ลำคอของหล่อนอ่อนแรงลงในทันใด พร้อมกับที่ร่างลำลั่นนั้นผละ
หายหลังไปท่ามกลางความตื่นตะลึง

(พงศกร, 2553 : 503)

ส่วนผีเจ้าศิริวัฒนาได้รับการปลดปล่อยจากพันธะทั้งปวง ดังว่า

“[...] มะณีริน ยกโทษให้อภัยกับเจ้าพี่ทุกประการ [...]” ทันที
ที่สิ้นสุดประโยคสุดท้ายก็บังเกิดมีเสียงฟ้าร้องก้องกัมปนาทราวกับเสียง
สรรเสริญดังมาจากรอบทิศ แสงฟ้าสว่างวาบจากขอบฟ้าทางด้านทิศ
ตะวันออก

(พงศกร, 2553 : 481)

ส่องผี เลาะผ้า ในสาปภูษาและรอยไหม

จากตัวอย่างข้างต้นจึงเป็นการผลิตซ้ำแนวคิดชายเป็นใหญ่ที่มองเพศหญิงเป็นเพศที่ใช้อารมณ์เป็นที่ตั้ง ดังเห็นได้จากตัวละครผีผู้หญิงที่ตายไปแล้วแต่ยังคงความแค้นไว้ไม่เสื่อมคลาย ขณะที่เพศชายเป็นเพศที่ใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ อย่างเช่นเจ้าศิริวัฒนาที่แม้ก่อนตายจะยึดติดกับอารมณ์หึงหวง แต่เมื่อตายไปแล้วกลับเรียนรู้ที่จะปล่อยวางโทษทั้งหลายได้ วิธีคิดแบบนี้จึงตอกย้ำความเป็นหญิง-ชายแบบคู่ตรงข้ามที่เอื้อประโยชน์แก่ผู้ชายและผลึกความชั่วร้ายแก่ผู้หญิง

ดังนั้นเมื่อ “ส่องผี” ในสาปภูษาและรอยไหมจึงทำให้เห็นว่า “ชนชั้น” ส่งผลต่อการกำหนดขอบเขตความสามารถการกระทำของตัวละครในนวนิยายและเรื่อง “เพศ” ยังมีส่วนกำหนดคุณค่าและความดีงามของตัวละครอีกด้วย

2. ปักลายผ้า ทอลายผ้า : เลาะเส้นไหมเห็นชาติพันธุ์

“ผ้า” เป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่พงศกรนำมาใช้เป็นตัวกลางเพื่อเชื่อมเรื่องราวระหว่างคนเป็นกับคนตาย ซึ่งผ้าในนวนิยายทั้งสองไม่ได้เป็นแค่ความสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์ หากยังเป็นเครื่องมือถ่ายทอดอุดมการณ์ทางสังคมด้วย ผ้าในสาปภูษาและรอยไหมจึงเป็นพื้นที่ที่ชาติพันธุ์แย่งชิงเพื่อแสดงความเหนือกว่าและลดคุณค่าอีกฝั่งอย่างมีนัยสำคัญ อันเชื่อมโยงกับแนวคิดแบบหลัగాณานิคมนิยมที่มองว่า *ตัวบทที่ไหลเวียนอยู่ในสังคม [...] เป็นคลังที่แสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันของอำนาจและมักเปิดเผยให้เห็นถึงอคติของประเทศเจ้าอาณานิคมที่มีต่อประเทศอาณานิคมในปกครอง ซึ่งมักจะเป็นภาพเหมารวมที่เน้นย้ำความด้อยกว่าหรือความล้าหลังทางอารยธรรม* (สุเรตช, 2559 : 239)

ในแง่ที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ปรากฏจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่การใช้อำนาจทหารหรือการค้า หากแต่เกี่ยวพันกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ผ่านการสร้างเรื่องเล่า ตำนานหรือวาทกรรมอื่น ๆ เพื่อประกอบสร้างความแตกต่างทางชาติพันธุ์และเน้นย้ำค่าความหมายที่ไม่เท่าเทียมกันของชาติพันธุ์ [...] การล่าอาณานิคมไม่ได้หมายถึงการสถาปนาอำนาจเพียงแค่นพื้นที่ทางกายภาพ หากแต่หมายรวมถึงการครอบงำพื้นที่ทางจิตวิญญาณด้วย (สุเรตช, 2559 : 237) ดังจะเห็นได้จากกระบวนการผลิตและใช้สอยผ้าของตัวละครเจ้าสีเกิดและเจ้าหญิงมะณีริน ตามการอธิบายต่อไปนี้

“ผ้าหม่สะพัก” ใน*สาปภูษา*เป็นผ้าที่เจ้าสีเกิดปักขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในงานแต่งงานของตนเอง นางคาดหวังว่าการแต่งงานนี้จะช่วยให้ปัญหาเรื่องชนชั้นที่เผชิญอยู่หมดไป แต่ท้ายที่สุดปัญหานั้นก็ไม่ได้รับการแก้ไข ทั้งนี้เป็นไปได้ว่า “ผ้า” ไม่ใช่พื้นที่ของเจ้าสีเกิด เนื่องจากผ้าผืนนี้เป็น “ผ้าไทย” ประกอบกับที่เธอเป็นเพียงชเลยสงครามที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาอาศัยในประเทศเจ้าอาณานิคม ความเป็นลาวที่ติดตัวมาย่อมไม่ได้รับความสำคัญในอาณาเขตประเทศไทย เจ้าสีเกิดจึงไม่สามารถเป็นเจ้าของหรือใช้ประโยชน์จากผ้าได้ การผลิตผ้าใน*สาปภูษา*จึงบอกเล่าการแย่งชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ระหว่างวัฒนธรรมที่มีค่าสูงอย่างไทยกับวัฒนธรรมที่ถูกกดทับอย่างลาว โดยตบเสริมชี้ให้เห็นตั้งแต่ความพยายามที่จะสวมทับความเป็นไทยลงไปในวิถีชีวิตเจ้าสีเกิด ดังว่า

*เป็นเวลาเกือบสิบปีที่สีเกิดถวายตัวรับใช้เสด็จพระองค์หญิง
อยู่ในพระบรมมหาราชวังอย่างมีความสุข จากเด็กหญิงเล็ก ๆ ที่ไว้ผมจุก
ตามแบบชาวสยาม*

(พงศกร, 2556 : 460)

กระทั่งได้รับการฝึกฝนให้มีความรู้การปักผ้าภูษาทรงสำหรับเจ้านายไทยจนกลายเป็นมือหนึ่งที่เสด็จเรียกหาเสมอ

จะเห็นได้ว่าเจ้าสีเกิดถูกปลูกฝังให้เติบโตมาแบบ “ไทย” และได้รับการยอมรับเรื่องความเป็นเลิศด้านงานปักภูษาทรงของไทยจนมีพื้นที่แสดงตัวตนผ่านผืนผ้าแม้จะมีชาติกำเนิดเป็นลาว การปักผ้าในกรณีนี้จึงไม่ได้เป็นเพียงการแสดงความสามารถเฉพาะบุคคลแต่ยังเป็นกรสร้างพื้นที่ให้ผู้อื่นยอมรับและแสดงความมีตัวตนในอาณาเขตอื่นของเจ้าสีเกิดด้วย

อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดความขัดแย้ง ความแตกต่างทางวัฒนธรรมกลับถูกถ่วงให้กว้างขึ้น การยอมรับจึงเปลี่ยนเป็นความเกลียดชัง เจ้าสีเกิดพยายามไต่กลับด้วยการฉวยเอากระบวนการปักผ้าของไทยมาใช้ด้วยการสาปแช่งลงไประหว่างปักผ้าจนมีผู้เสียชีวิตหลายคน กระทั่งเสด็จสั่งให้เก็บผ้านั้นลงหีบ สั่งฉันทลับและข้าหลวงทุกคนว่าผืนนั้นต้องคำสาป เก็บลงหีบลั่นกลอนปิดตายไปเลย อย่าให้ผ้านั้นออกมาทำร้ายใครได้อีก

สองผี เสาะผ้า ในสาปภูษาและรอยไหม

(พงศกร, 2556 : 541) แม้นางจะออกมาสำแดงเดชได้อีกครั้ง แต่ในตอนท่ายผ้าและวิญญานก็ถูกทำลาย ไม่ใช่เพราะแค่เป็นผีร้าย แต่นางไม่ใช่เจ้าของผ้าที่แท้จริง กล่าวคือเจ้าสีเกิดมีส่วนร่วมในกระบวนการปักผ้าเท่านั้น มิได้เป็นผู้ทอทั้งผืน เช่นเดียวกับที่เจ้าสีเกรับเอาวัฒนธรรมไทยมาใช้แต่ไม่ได้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมโดยกำเนิด ซ้ำยังนำวัฒนธรรมลาวเข้ามาปะปนในแบบที่เจ้าของพื้นที่ไม่อาจยอมรับได้ ดังว่า *ล้นทม ลายดอกล้นทม [...] ตายจริง ไม่เป็นมงคลเอาเสียเลย*” (พงศกร, 2556 : 346) *ความไม่มงคลในสายตาคนไทย* ยังโยงไปถึงชาติพันธุ์ด้วยว่า “[...] ลายดอกล้นทม คนปักลายนี้ได้ไม่น่าใช้คนไทย” (พงศกร, 2556 : 382) หรือที่ปรากฏว่า

“มีอย่างทีไหนเอาผ้าลายดอกล้นทมมาห่ม ชีวิตก็เลยระทม
อย่างที่เขาพูดกัน”

“ที่จริงทางลาวเขาไม่ได้คิดอย่างเรานะแม่ณี [...] เขาเรียกดอก
ล้นทมว่าจำปาลาว ถือเป็นดอกไม้ประจำชาติเลยเชียวนะ”

“แต่ณีวายังไงก็ไม่เหมาะที่จะใช้ลายนี้ในงานพิธีมงคลต่าง ๆ”
[...] “ผ้าห่มสะพักทำด้วยตาตองแบบนี้ คุณยายว่าใช้เฉพาะในงานพิธี
มงคลต่าง ๆ เท่านั้นไม่ใช่หรือคะ ปักลายล้นทมแบบนี้ ณีไม่เห็นว่าจะ
เป็นมงคลตรงไหนเลย”

(พงศกร, 2556 : 348)

ในประเทศลาวนั้นดอกล้นทมถือเป็นดอกไม้ประจำชาติ ส่วนประเทศไทยกลับมีความเชื่อว่าดอกล้นทมไม่ดีเนื่องจากชื่อที่พ้องกับคำว่าทุกข์ระทมจึงไม่นิยมปลูกหรือใช้ในงานมงคล ความต่างทางวัฒนธรรมนี้จึงกลายเป็นตัวแปรสำคัญที่ความเป็นไทยใช้กำหนดความเป็นอื่นและกดทับรวมถึงให้ค่าทางลบต่อความเป็นลาว

อนึ่ง ส่วนของผ้าที่เจ้าสีเกิดบรรจงปักลายล้นทมเพื่อฝังความแค้นลงไปยังเป็นบริเวณ “ชายผ้า” อีกด้วย ความว่า *หล่อนจงใจหยดเลือดของตนเองหยาดลงบนตำแหน่งดอกไม้ดอกสุดท้ายซึ่งอยู่ตรงมุมของผ้าทรงสะพักผืนนั้น [...] หล่อนค่อย ๆ ตั้งใจจรดเข็มระกำใหม่เส้นสุดท้ายลงบนหยดเลือดของตัวเอง ดอกไม้ที่ดูดีซึ่มเอาความอาฆาตพยาบาทเอาไว้จนเต็มเปี่ยม กระนั้นความพยายามของนางก็ถูกค้นพบ ดังว่า*

ภายใต้ลายดอกไม้แทบทุกดอกที่หล่อนเลาะออกมานั้น มีผงละเอียดสีดำกับเส้นผมชุกซ่อนอยู่จริง ๆ ทั้งหมดถูกซ่อนอยู่ข้างใต้ ลายดอกไม้อย่างแนบเนียน นับว่าผู้ปักผ้าตั้งใจทำมาก เพราะไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ เลยที่จะซ่อนอะไรเอาไว้ใต้เส้นไหมและลวดลายดอกไม้แบบนี้ [...]

“โอย ผ้านรกอชะไรกันนะเนี่ย ไม่เคยพบไม่เคยเห็น”

(พงศกร, 2556 : 427)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ที่เจ้าสีเกดใช้เพื่อต่อรองนั้นมีจำกัด แม้จะพยายามสาปแช่งและทำพิธีไสยศาสตร์ไปทั้งผืนผ้าแต่ร่องรอยที่แสดงให้เห็นว่า ครั้งหนึ่งนางเคยได้รับชัยชนะจากการแก้แค้นกลับเป็นเพียงดอกไม้ดอกเล็ก ๆ ที่ชายผ้าเท่านั้น อีกทั้งยังถูกเจ้าของวัฒนธรรมล่วงรู้การกระทำแล้วเลาะเส้นไหมที่นางปักไว้ ออกด้วย การเลาะลายดอกล้นทมออกจากผ้าห่มสะพักนี้จึงเปรียบเสมือนการที่เจ้าของวัฒนธรรมที่สถาปนาตนให้สูงกว่ากำจัดวัฒนธรรมที่ด้อยกว่าให้สูญไป ท้ายที่สุดผ้าก็ถูกเผาทำลายเพราะความแปรเปลี่ยนจากความเป็นลาว

ชาติพันธุ์ที่ไม่คู่ควรนี้ยังส่งผลกระทบต่อการใช้สอยผ้าของเจ้าสีเกดด้วย เนื่องจากผ้าผืนนี้เป็นผ้าสำหรับสตรีชั้นสูง [...] ไม่ใช่ของสามัญ (พงศกร, 2556 : 51) แม้เจ้าสีเกดจะเป็นผู้ปัก แต่ก็ไม่ได้เป็นผู้เริ่มทอ เพราะการทอผ้าตาดทองตาตักแดนสำหรับทำผ้าห่มสะพักนั้น มีความละเอียดอ่อน ความยากของการทอผ้าจึงไม่ต่างกับความซับซ้อนของความเป็นไทยที่คนลาวอย่างเจ้าสีเกดเข้าไม่ถึง อีกทั้งในนวนิยายยังอธิบายว่าผ้านี้ทอมาจากทองคำแล่ง สลับกับไหมสี [...] ทอยกเป็นดอกสีเหลือง [...] ทำยากมาก ทำจากทองแท้ราคาสูง [...] เอาไว้ใช้ในงานพระราชพิธีสำหรับเจ้านายฝ่ายในเท่านั้น (พงศกร, 2556 : 52) ความเป็นลาวที่ถูกจัดให้ต่ำต้อยไม่สามารถเป็นใบเบิกทางให้เจ้าสีเกดครอบครองผ้าได้จากการที่เจ้าสีเกดไม่สามารถใช้สอยผ้าที่ตัวเองปักได้อีกทั้งลายผ้าถูกเลาะและเผาทำลายช่วยชี้ให้เห็นว่า การตอบโต้ของเจ้าสีเกดเป็นเพียงเรื่องนำตื่นตื่นที่ความเป็นไทยเปิดโอกาสให้ความเป็นอื่นได้แสดงตัวก่อนจะหวงคืนและแสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้ว “คนอื่น” อย่างเจ้าสีเกดไม่มีสิทธิ์ในพื้นที่ดังกล่าว

รอยไหมเป็นนวนิยายอีกเรื่องที่ใช้ผ้าเป็นพื้นที่แย่งชิงความเหนือกว่าทางชาติพันธุ์ “ผ้าไหมลายอุบะสร้อยสา” เป็นผ้าที่ถูกทอขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่องานแต่ง

สองผี เสาะผ้า ในสาปภูเขาและรอยไหม

เช่นเดียวกับเรื่องสาปภูเขา แต่ต่างกันที่เจ้าสีเกิดต้องการแต่งงานเพื่อเป็นส่วนหนึ่ง ขณะที่เจ้าหญิงมะณีรินไม่ต้องการเป็นส่วนหนึ่งกับชาติพันธุ์นั้น ซึ่งการให้ค่าทางชาติพันธุ์ที่ปรากฏส่งผลต่อการทอดผ้าที่ไม่สำเร็จและความตายของเจ้าหญิงมะณีริน รวมถึงการหวนกลับมาทอดผ้าต่อจนสมบูรณ์ของเรริน สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

เจ้าหญิงมะณีรินหรือเจ้ารินเป็นเจ้าหญิงจากล้านนาที่ต้องเดินทางมาหลวงพระบางหรือล้านช้าง เนื่องจากถูกวางตัวให้เป็นมเหสีของเจ้าศิริวัฒนา เจ้าหอหน้าองค์ต่อไป [...] เพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างสองเมือง (พงศกร, 2553 : 170 - 171) แต่เจ้ารินไม่ต้องการแต่งงานเพราะมีความคิดไว้ในอดีตล้านนาต้องการกำลังของล้านช้างเพื่อมาค้าจุน มาช่วยด้านการศึกกับหงสาวดี แต่ครั้งนี้ พี่ก็สู้ดีว่าล้านช้างถูกปกครองโดยชาติฝรั่ง แต่งไป ล้านนาก็มีแต่เสียเปรียบ (พงศกร, 2553 : 224) การแต่งงานในครั้งนี้จึงไม่กระทบบ้านเมืองดังเช่นอดีต หากเป็นลักษณะของการหมั้นหมายกันมาแต่เด็ก (พงศกร, 2553 : 222) ที่ผู้ใหญ่พิจารณาว่าเหมาะสม ดังนั้น เมื่อประเด็นการเมืองไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อสำนึกของเจ้ารินให้ต้องปฏิบัติตาม ประกอบกับการที่สถานะของล้านนาในตอนนั้นถูกผนวกเข้ากับสยามแล้ว เจ้ารินจึงยังไม่ต้องการงานแต่งเชิงการเมือง ดังว่า

“เจ้าพ่อหลวงพระองค์ใหม่ พระองค์ที่เจ็ดของสยาม เป็นเจ้าหลวงที่ทรงเปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณและทศพิธราชธรรม ล้านนาเองก็ถวายเครื่องราชบรรณาการในฐานะประเทศราชมาโดยตลอด ต่างกับสมัยก่อนพูนมากนักหนา บัดเดี๋ยวล้านนากับสยามเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บ่มีการสงครามกันอีกแล้ว”

(พงศกร, 2553 : 223)

จากคำกล่าวของเจ้ารินข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเจ้ารินได้นิยามตัวเองเข้ากับ “ความเป็นไทย” เพื่อต่อรองกับธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมา อย่างไรก็ตาม เจ้ารินก็ยังไม่อาจเป็นไทยได้ เพราะในช่วงรัชกาลที่ 7 อันเป็นเวลาที่เกิดเรื่องในนวนิยายนี้ ล้านนายังคงปกครองตนเองในฐานะหัวเมืองประเทศราชของสยาม กระทั่งรัชกาลที่ 8

จึงเป็นการสิ้นสุดตำแหน่งเจ้าประเทศราช [...] เมืองเชียงใหม่ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางอาณาจักรล้านนาในอดีตมีฐานะเป็นเพียงจังหวัดเช่นเดียวกับจังหวัดอื่น ๆ เรื่อยมา (ณัฐพล, 2558 : 92) เหตุนี้ เจ้ารินจึงยังไม่มีสิทธิในพื้นที่ของความเป็นไทยอย่างสมบูรณ์ พอที่จะนำไปต่อรองกับคำสั่งของผู้ใหญ่ จึงต้องเข้าพิธีแต่งงานโดยไม่เต็มใจ นอกจากความอึดอัดคับข้องในชะตากรรมที่ไม่อาจเลือกได้ด้วยตัวเอง (พงศกร, 2553 : 426) แล้ว ความลึกลับเชิงชาติพันธุ์ยังส่งผลต่อเจ้ารินอีกทางหนึ่ง คือ เมื่อต้องแต่งงานกับเจ้าศิริวัฒนา หม่อมบัวเงินก็ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เตรียมความพร้อมให้มะณีรินรู้ขนบประเพณีของราชสำนักหลวงพระบาง เพราะเมื่อเจ้าหญิงจากเชียงใหม่อภิเษกแล้ว เจ้าหล่อนต้องดำรงตำแหน่งมเหสีเอก ออกงานพิธีการต่างๆ เคียงคู่ไปกับเจ้าทอหน้า (พงศกร, 2553 : 171) ดังที่พระมารดาของเจ้าศิริวัฒนาว่ากล่าวจะได้บอภัย (พงศกร, 2553 : 277)

สถานการณ์นี้บ่งว่าเจ้ารินต้องเรียนรู้วัฒนธรรมความเป็นลาวเพื่อให้สมเกียรติและเหมาะสมกับสถานภาพมเหสีเอก หากไม่เช่นนั้นอาจต้องอับอายเพราะปฏิบัติไม่สอดคล้องกับคนในพื้นที่ นัยนี้แสดงให้เห็นถึงการฉวยโอกาสของวัฒนธรรมลาวที่แทรกแซงเข้ามาในชีวิตของเจ้ารินโดยใช้การแต่งงานเป็นเครื่องมือปลุกฝังอุดมการณ์

ต่อมาเจ้ารินได้รับมอบหมายให้ทอผ้าเพื่อใช้ในพิธีอภิเษก ซึ่งเจ้ารินก็ใช้กระบวนการผลิตผ้าเพื่อตอบโต้อำนาจที่ควบคุมชีวิต ดังว่า

มะณีรินจ้องมองผืนผ้าใหม่ตรงหน้าด้วยใจที่หมายมัน ที่เร่งมือทอผ้านั้นมิใช่ต้องการให้ทันการอภิเษกอย่างที่ทุกคนคิด [...] อยากอภิเษกนักริ เจ้าพี่ศิริวัฒนา ได้ลี อยากอภิเษก ข้าเจ้าก็จะอภิเษกกับเจ้าพี่ให้สมใจ [...] วันอภิเษกของเจ้าพี่ ก็คือวันตายของข้าเจ้า

มะณีรินยิ้มด้วยความสาสมใจเมื่อนึกมองเห็นภาพเจ้าบ่าวผู้เปี่ยมไปด้วยความสุข ต้องพบกับร่างไร้วิญญาณของเจ้าสาวห้อยกับซื่อของห้องหอดด้วยผ้าทอผืนสำคัญผืนนี้ [...] มะณีรินจึงไม่หลับไม่นอน ไม่ดื่มไม่กิน หากแต่เร่งมือทอผ้าเพื่อให้ทันกาลที่มอดหมาย

(พงศกร, 2553 : 445 - 446)

สองผี เสาะผ้า ในสาปภูเขาและรอยไหม

ผ้าไหมที่เจ้ารินทอขึ้นนี้เป็นผ้าลายอุบะสร้อยสาซึ่งเป็นลายเก่าแก่ของราชวงศ์ล้านนา [...] เป็นลายดอกไม้ที่ใช้กันเฉพาะทางภาคเหนือของไทยเท่านั้น (พงศกร, 2553 : 120) อันอาจหมายถึงความพยายามใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมแบบล้านนาที่ติดตัวมาเพื่อต่อรองกับการถูกบังคับให้แต่งงานในพื้นที่ของลาว แต่เจตจำนงของเจ้ารินกลับล้มเหลว เพราะเธอเสียชีวิตก่อนที่จะทอผ้าได้สำเร็จ ความมุ่งหมายที่จะทำเพื่อชัชชนะต่อทั้งตัวเองและอำนาจที่เหนือกว่าของเจ้าของดินแดนจึงไม่อาจเกิดขึ้นได้ เพราะเธอ “เป็นอื่น” ในอาณาบริเวณนี้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้เห็นความซับซ้อนในชีวิตของเจ้ารินอย่างมาก นับแต่การเป็นตัวแทนล้านนาเพื่อก้าวเข้าสู่พื้นที่ของล้านช้าง โดยไม่สามารถทำตามความต้องการในชีวิตได้ เนื่องจากถูกอำนาจของผู้ปกครองครอบงำไว้ ชัยยังถูกผลักให้เป็นอื่นอีกด้วย หากเมื่อเจ้ารินกลับชาติมาเกิดเป็นเรรินสถานการณ์ต่างๆ กลับเปลี่ยนไปในทางตรงกันข้าม

เรรินเดินทางมายังหลวงพระบางในอีก 70 ปีให้หลังพร้อมกับความเป็นไทยโดยสมบูรณ์ ไม่ได้เป็นล้านนาที่เป็นส่วนหนึ่งของสยาม ในตัวบทจัดวางให้ชาติพันธุ์ที่เรรินสังกัดอยู่นั้นอยู่เหนือกว่าความเป็นล้านนา และความเป็นลาวอย่างเห็นได้ชัด อันอาจตีความได้จากการที่เมื่อเรรินได้สัมผัสผ้าอีกครั้งก็สามารถทอต่อจากของเก่าได้อย่างไม่ติดขัด ทั้งที่ลายของผ้าต้องใช้ผู้ที่มิหวัคิลปะ และต้องชำนาญการทอผ้ามากทีเดียว จึงจะสามารถเอาลวดลายที่ทอได้ยากถึงสองลายมาผสมให้เป็นลายผ้าผืนเดียวกันได้ (พงศกร, 2553 : 120) แต่ถึงแม้ว่าเรรินจะไม่เคยทอผ้าลวดลายเช่นนี้มาก่อนเลยในชีวิต หากเธอสามารถทำได้ราวกับคนคุ้นเคย (พงศกร, 2553 : 436) ในที่สุดผืนผ้าที่ผู้ทอมุ่งหวังจะใช้ในพระราชพิธีสำคัญ ผืนผ้าที่งดงามส่องสะท้อนถึงอารยธรรมอันสูงส่ง (พงศกร, 2553 : 435) ก็ได้รับการทอต่อจนสำเร็จ ดังว่า

เรรินมองดูผ้าไหมผืนสุดท้ายของเจ้าหญิงมะณีรินด้วยสายตา
ภาคภูมิใจ บัดนี้ภาระหน้าที่ของหล่อนเสร็จสิ้นโดยสมบูรณ์แล้ว

ผ้าไหมสีแดงสดสะพรั่งเหมือนหญิงสาวแรกรุ่ง สอดสลับกับ
ไหมเส้นทอง คลี่อวดความสวยงามอยู่เต็มก็ไม่ล้า ลวดลายอุบะสร้อยสา
ดอกน้อยที่ทอด้วยเส้นทองสลบเงินที่ปลายขึ้นบ่งบอกถึงฝีมือประณีต
บรรจง

(พงศกร, 2553 : 481)

ทั้งนี้ สิ่งที่จะช่วยแสดงให้เห็นหรือบอกถึงความเหนือกว่าของเรรินที่มีต่อเจ้าริน คือ

ผ้าของเจ้าหญิงจากล้านนาที่ยังคงค้างอยู่อันที่จริงทอไปได้มากกว่าครึ่งแล้ว เหลือเพียงส่วนปลายผ้าที่เป็นเชิงซิ่น อันเป็นส่วนที่ละเอียดอ่อนเท่านั้นที่ยังไม่เสร็จ

แม้จะเป็นส่วนที่เหลือไม่มาก หากส่วนที่ยังเหลืออยู่กลับเป็นส่วนที่มีความสำคัญมากที่สุด และทอได้ยากที่สุด ด้วยเชิงซิ่นซึ่งยกดอกเป็นรายละเอียด เป็นส่วนที่บ่งบอกถึงฝีมือของผู้ทอ

(พงศกร, 2553 : 119)

เมื่อจัดวางให้ผืนผ้าเปรียบเสมือนชาติพันธุ์ และผู้ทอผ้าไหมลายอุบะสร้อยสาทั้งสองเป็นผู้ดำรงอยู่ในอุดมการณ์จะสามารถวิเคราะห์การช่วงชิงความหมายบนผืนผ้า โดยอาศัยมุมมองแบบหลังอาณานิคมนิยมได้ว่า เจ้าหญิงมะณีรินคือตัวแทนความเป็นล้านนา (หรือความไม่เป็นไทย) ส่วนเรริน คือ ตัวแทนความเป็นไทย ความไม่แน่นอนทางชาติพันธุ์ จึงส่งผลกับการมีส่วนร่วมบนผืนผ้า กล่าวคือ แม้ว่าเจ้ารินจะเป็นผู้เริ่มทอผ้าและทอได้มากแล้ว แต่ส่วนที่เธอทอนั้นเป็นบริเวณที่ไม่ซับซ้อนหรือสร้างเอกลักษณ์ให้กับผ้า ก่อนที่จะเสียชีวิตลงเมื่อเริ่มทอส่วนที่เป็นรายละเอียด ความตายที่เกิดขึ้นจึงไม่ใช่เพราะแค่เป็นโรคนาฏกรรมความรัก แต่ยังเป็นความตายเชิงสัญลักษณ์ที่บ่งชี้ขอบเขตของสิทธิที่จะเข้าถึงอารยธรรมชั้นสูงที่ผู้ด้อยกว่าไม่อาจเข้าถึง ดังนั้นผู้ที่ดำรงอยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าอย่างเรรินจึงสามารถสานต่อส่วนที่ซับซ้อนและบ่งบอกคุณค่าของผืนผ้าได้แม้จะไม่เคยทอผ้าลายนี้มาก่อนในชีวิต แม้มะณีรินจะเป็นถึงเจ้าหญิงจากอาณาจักรล้านนา แต่คนไทยธรรมดาอย่างเรรินกลับทอผ้าได้สำเร็จ เนื่องจากเรรินนั้นเป็นพลเมืองที่สังกัดอยู่ในชาติพันธุ์ที่ตัวบทจัดให้อยู่เหนือสุด ดังนั้น แม้เรรินจะเป็นอื่นอยู่ในดินแดนของลาว แต่อภิสิทธิ์ของผู้เจริญกว่าก็สามารถเอาชนะได้

หลังจาก “ละแฉผ้า” ทั้งสองผืนจากนวนิยายของพงศกรทำให้เห็นว่าภายใต้เรื่องราวความรักอันเป็นที่มาของผ้าและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ แนวคิดเรื่อง “ชาติพันธุ์” มีส่วนกำหนดทิศทางของการดำเนินเรื่องและความสำเร็จของตัวละครด้วย

สรุปผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์นวนิยายเรื่อง *สาปภูษาและรอยไหม* ที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าแนวคิดทางสังคมมีผลต่อความหมายของ “ผี” และ “ผ้า” โดยแนวคิดเรื่องชนชั้นส่งผลต่อขอบเขตความสามารถของตัวละครผีแบบแปรผันตรง กล่าวคือ หากมีชนชั้นที่สูง ผีจะมีพลังอำนาจมากตามไปด้วย ส่วนเรื่องเพศทำหน้าที่กำหนดบทบาทของตัวละครผีในแง่ของคุณธรรมและความดีงาม ซึ่งเพศหญิงมักตกเป็นรองโดยถูกประกอบสร้างให้อยู่ฝ่ายอธรรมและมีคุณสมบัติด้อยกว่าชาย นอกจากนี้ยังพบอีกว่าผ้าไหมในนวนิยายถูกใช้เป็นพื้นที่เพื่อแย้งซึ่งความหมายเชิงชาติพันธุ์ระหว่างความเป็นไทยและความเป็นลาว ซึ่งความเป็นไทยถูกตัวบทจัดวางให้อยู่เหนือกว่าความเป็นลาว “ผี” และ “ผ้าไหม” ในนวนิยายที่นำมาศึกษา จึงบ่งชี้ให้ทราบถึงการแย้งซึ่งพื้นที่ของอำนาจรูปแบบต่าง ๆ ที่กระทำบนเรื่องเล่าเพื่อความบันเทิงอย่างแยบยล

เอกสารอ้างอิง

- กำจร หลุยยะพงศ์ และสมสุข หินวิมาน. (2552). *หลอน รัก สับสน ในหนังไทย*. กรุงเทพฯ : ศยาม.
- จิณณะ รุจิเสนีย์. (2554). *การวิเคราะห์นวนิยายเหนือธรรมชาติของพงศกร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยศึกษา)*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณัฐพล อยู่รุ่งเรืองศักดิ์. (2558). *ประวัติศาสตร์ล้านนาฉบับสังเขป*. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พงศกร. (2553). *รอยไหม (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ : กูรูฟ พับลิชซิ่ง.
- _____. (2556). *สาปภูษา (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ : กูรูฟ พับลิชซิ่ง
- สิขรินทร์ สนิทชน. (2557). *นวนิยายแนว Romantic Suspense ของไทย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุรเดช ไซตอุดมพันธ์. (2559). *ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 20*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์ (บก.). (2548). *เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.